

PERIKO FORTUNA'REN ASTA-PENAK

-Astoa naiz. Astarra. Ogeita amar urte bete berriak. Asto zaarra.

-Aizu, Periko, ogeita amar urte ez dira aldi luze...

Zertarako dan. Astakeriak esan eta egiteko, naikoa. Zenbat astakeri esan eta egin ditezken aldi orretan, kontuan artzen al dezu. . ?

Bai, bai. Ori ere ala da.

Jaio ezkeroz, lñaki bat izan det nere jaun da jabe: kopeta aundi, euskaltzale purrukatua. Ez du erderarik erabilliko ezertarako ere, oso beartuta ez bada. Ikullua daukat kale-barrenean eta aldamenean nere nagusiaren sagardotegia upel eta guzti. Ogeita amar urte jaio nintzala, guda madarikatu bat amaitzean, eta orduko militar nagusiak dirau oraindik... Ñoiz arte? Galde egiten du lñaki kopeta-aundiak.

Orixe galdetzen degu guztiok, Periko.

Ba, oraindik, puska baterako zaudete. Orregaitik edo, alkartzen dira sagardotegian nere nagusia eta bere lagunek. Zeru eta lurra aztertzen dituzte eta arakatzen. Euskeraren egoera maiz aitatzen dute eta aren auzi-mauziak ondo ezagutzen ditut. Egoera larrian ornen dago... Esaten duten guztia entzuten det ikuillutik, tartean ol zaar batzuek besterik ez bait daude; zirrikituetatik ikusi ere ikusten ditut. Zenbat alkarrizketa berritsu, zenbat eztabaida gartsu, zenbat asarre eta trumoi...

Euskaltzaleek ez dute alkar artuko sekula sekulotan.

-Orrenbestez...!

-Bai, jauna, orresbestez. Bakoitzak bere astoari arre. Ori esan zuanak bazekien euskaldunen berri.

Gaitz ori ez da euskaldunena bakarrik izango.

Orixe bai nik ez dakidala. Emen agertzen diranak guztiak dira euskaldunak. Bestelako belarrimotxik ez da emendik sartzen. Danak dira ni bezelako belarri aundikoak. Ondotxo ezagutzen ditut. Goiak eta beiak jotzen dituzte; ezeri ez diote barkatzen. Ara esango dizut joan dan astelenean gertatutakoa. Pelis Txorta erjtegitik zetorren, Donostian gaixo egonda gero eta bertako lagun batek esana agertu zigun. Istorio latza.

HOMO HOMINI LUPUS: GIZONA GIZONAREN ARERIO

Bi oge zuri burnizkoak. Leio zabal bat ezkerrera;bi gaueko-mai eta bi aulki. Ñere aldameneko ogea utsik dago. Bost egun daramazkit ospitalean. Seigarren gaua. Gau-erdian gelako argiak piztu dituzte. Lausoz eta lo-alez betetako begiak iriki ditut. Baiña, zer da au..!? Bi moja, bi sendagille eta languntzaille bat sartu dira barrura eta eurokin batera gizona zerraldo baten etzanda dakarte. Etxetik zuzenean ekarri ere, lotarako pijama kentzeko astirik gebe...

Eletrokardiograma aiñako guztiak egin dizkiote oge barruan. "Infarto de miocardio" aditu dut euren arteko mintzairan.

Eguna argitzearekin batera, sendagille gazte bat agertu zaigu aurrean:

Zure izena?

Juan Termosil.

-Ñungoa zera?

-Andaluziakoa..

-Ñun bizi zera?

Emen Donostian.

Zer lan egiten dezu?.

Ñere kontura nabil gauza-karriotan.

Esan bear det aurretik, berarekin batera beste bi anai etorri zirala. Aundiak. Arpegi zabal eta bekoki illun. Golde-arrastoak aurpegian. Zimur gogorrak. Asko eramandako giza-semeak. Zamarra lodikote eta motzak. Lepo-ingurua larruzkoa. Oge-aurrean daude zutik. Medikiak:

Zenbat anai zerate?

Iru.

Aita bizirik al dezute?

Ez .

-Zerk eraman zuen beste mundura?

Galxoa gelditu da erantzunik gabe. Aurrez-aurre daukan anaiari begiratzen dio. Kiñu egiten dio buruakin, baietz:esateko, alegla, zerk eraman zuan:

-Goseak.

Oraingoan mutu gelditu dana sendagillea izan da. Geiago galdetzeko ausardirik ez

Goizeko zazpiretarako ekartzen digute izparringia gelara; baiña nere aldameneko oneri ezer ez irakurtzeko agindu zion medikuak eta itzik ere ez aotik ateratzeko...Gerora, ordea, gauzak argitu dira: biotzekorik ez du ezer.

Eritegietako ordu luzeak: danetarako dago asti eta denbora. Itz-jario asi zitzaidan: Andaluziako lurralde zabaletako bastartxo batean jaio zan, kortijo oietako batean.

-Bizia eta eriotza jauntxoan eskuetan genduzkan.

-Ainbeste!?

-Bai, ainbeste. Zerorrek ezagutuko dezu, nere etxearen berri emango dizudanean. Nere bi anaiak emen izan ziran.

-Gizon galantak.

-Ñj naiz zaarrena eta aita nola il zitzaigun entzuna daukazu.

-Gogorra benetan.

-Bai, oso gogorra; baiña egi utsa. Aita gaixorik gendukan eta ni nintzan etxera ogia ekartzen zuan gizaki bakarra. Beizaia nintzan. Lurrean billatzen nituen paperetatik jakasi nuan jakurtzen; ez bait zan gureztat eskolarik, Anajak gaztetxo eta aita gaixo. Emezortzi urte betetzean, pezeta bat geiago egunero irabazteko eskubidea ematen zidan legeak. Egun artan pozik zoratzen agertu

nintzan nagusiarengana: -Zer nai? -Ara, jauna, gaur bete ditut emezortzi urte eta gaurtik daukat eskubidea pezeta bat geiago irabazteko.,.

Bai, e..? Orregaitik ez kezkarik izan: zure lan ori zuk baiño pezeta bat merkeago zeñek egin, ez da emen faltako...

-Erantzun zitala.

-Egun artan galdu nuan gure etxeko ogibea. Egopetik estutzen dezun txo-
ña bezela gebiltzan danok etxean, ito bearrean...Andik laister aita aldendu zi-
tzaigun, goseak eraginda. Berrogei urte betetzeko bat falta.

Egoera larria...

Bitartean soldaduzka egiteko garaia eldu zitzaidan eta uraxe izan zan nere askatasunaren ordua. Ondo jantzi eta ondo jan. Gizendu nintzan eta gizondu. Baita begiak iriki ere: bazirala, alegia, gure kortijotik at makiña bat lurralde zabalik munduan.

Soldaduzka eginda, kortijora etxeratu al ziñan?

Zeroak emanda ere ez. Ez naiz ara geiago joan. Ñeure lurrak ogi eskasa eta mingotza eman dit jateko. Gizarteak oinpean eduki gaitu zapalduta. Ez diogu zorrik. Geran apurra geure indar utsez egin degu. Ezjakiñean eta nekepean erabilli gaitue...Zer zor diogu gorrotoa ez bada..?

Eta, nora abiatu ziñan?

-Iñora ere ez. Emen, gaur bizi naizen erri onetan egin nuan soldaduzka, asi nintzan lan billa eta ostatu batean eman zidaten nere lenengo ogibidea.

Zer lan?

Boteilla utzak ardoz bete. Sei urte amaigabeakoak pasa nitun bodega illun batetik iden gabe, kaleko argirik ikusi gabe. Astegunez eta jaiez.

Gero..?

Diru apurtxo bat egin nuanean, berriro lan-eske. Arakin batekin gelditu nintzan morroi. Andik errekarero batengana jo nuan eta ofizioa gustatu. Arekin gelditu nintzan eta gerora neure kontura asi.

-Ondo, beraz?

-Lan-bide onen zirrikitu guztiak ezagutzen ditut eta nere anaiak ekarri ditut sozio.

-Guztientzako lanjak, bai?

Ñai-aiña lan izanen degu. Aundikiro jokatu bear. Ezagutzen ditut Madrid eta Barzelonako merkatuak. Erroman eta Paris'en izana nauzu ango merkatu zentralen berri jakiten...

Etorkizuna zuekin dezute, noski...

-Zalantzarik gabe. Elburua badakigu eta bideak ezagutzen ditugu. Gogoia eta indarrik ez zaigu falta.

Garraioari merkataritza erantsi zioten. Termosil Anaiak eta konsumo-elkar-
tearentzat ekin zioten lanean. Burruka borriro. Latza eta kupirigabea:

Ara, egun batez nere furgonetarekin nengoan kale-ertzean eta "kanpora emendik" esan zidan gure etsai baten langilleak. "Berebil au nerea da eta badet emen egoteko ekubidea ere" erantzun nion. "Begira izenari"... Baiña, aren erantzuna zer izan zan badakizu...?

Zer?

Kamio zaar aundi batekin nere furgoneta itzuli barruko langostino guztiak lur-gaiñera boteaz. Guztiak alperrik galdu ziran. Aste osoan irabazitakoak, une artan galdu...

Erreklamazioa egiterik izan zendun?

Lagun ezagunen gana jo genduan justiziaren eske; baiña, jauntxoa nor zan jakitearekin batera, alde egin ziguten. Bildurra zioten; baiña gu bildurtuko gaituen kristaurik ez da ja; o oraindik.

Zer egin zenduten?

Gau artan jauntxoak zitun kamioi guztien kurpillak ondatu. Lana eragotzi eta bien bitartean errespeta sartu.

Ekintzak ugaritu ala, lan aberatsen billa saiatu dira. Sare osoa zabaldu dute bere inguruan: akarioetatik bankuetara, merkatzaritatik "club"etara, alkoetik marijuanara, morfinaetik emagalduetara... Olkiak ordaiñetan: eurari gizarateak egindakoa gizarateari-itzuliko die...

Beuren jabetasuna geroz eta aundiago. Iru Anaiak piñu-azieran antzera zeuden elkartuta. Irurak bat. Gogorrean aziak, gogor artzen zituzten mende-koak.

Pozoia zeukaten gorrotoarekin naastuta eta pozoia gaztediari sartzen saiatu ziran eta gaztedia, artalde baten antzera, arakiñen eskuetan erori arazi arte.

.....

Eritegiko egunak aaztuta zeuden. Gaztedia menpean, lur eta mendiak menperatzeko oraindik. Elikoteroz ekin zioten lurraldeari begira bat ematen. Zoragarriak zeuden mendiak eta ibarrak: gaillurreetan aitzak gorri, nabar-kolore; beerago baso oparoak orlegi-illun; azpian larraiñak orlegi-bizi. Errekak marmarean garbi eta aize meea biriken pozgarri...

Madarikatua! Or pozik bizi dituk...! Goazen ara:mendiak ordekatu, ordekatu bete aizea kireztu, ura z; kindu, bizitza gogortu; bitartean urre guztien jabe geu eginen gaituk.

Gauza bakar bat falta zitzaien: politika-agintaritza. Aalmen lillugarri orren ondoren asi ziran. Demokrazia etorria zan ordurako eta agintaritza erriaren eskuetara etorria. Auteskundeak egin ziranean euren mende zegoen zabal-kunde osoa, bai radioz eta bai telebistaz. Aldezkarietatik, zer esanik ez.

Indarrez lortu edo diruz erosi botoak...Azkenik:

Lortu diagu nai genduen. Orain erria ordenan jarri. Ez iñork ankarik mogituko gure baimenik gabe.

Lagunek ugari sortu zitzaizkien gorroto eta gogortasunerako prest. Illerriko arri zabalak garbi oso, Termosil Anaien erria iduri: oso txukun, oso apal, oso menpeko. Biotzak eta buruak koipearen neurrira bigunduta, idien antzera mantso-mantso, gizatasunik gabe.

-Gizatasuna geuk daukagu eta ori naikoa. Pailasoak eta ogia, orra auek bear duten gauza bakarra. Ez dute besterik bear.

Taldea pake santuan eta ordena bereizian. Zoragarri. Illerri baten pakea. Arrak, atsa eta ustelkeria azpitik zebiltzen.

Zimaurtegiarik aundienean ere loreak sortu oi dira noiz-beinka. Egoera orren aurrean, "Danen Aurka" gizasemea jeiki da:

-Ardiak arategira bezela zoazte: illea mozten dizute, esnea jeisten, lukaikatarako aragia ebagitzen... Jeiki zaitezte! Ez al dezute zuen zoritxarrik ikusten? Konortea galdu al dezute?

Ardiek begiratu apala egin diote. Alperrik da. Entzungogor daude, ez aalmen eta ez gogo. Ez dute ezer. Drogari emanak daude. Menpean bearuko. Gizartetik artutako iraiña gizarteari biurtu diote Termosil Anaiak. Eta, gañezka.

.....

Pelis Txorta ixildu zanean, maikide guztiak asi ziran batera:

-Baiña, ori zer da, gertakizuna ala asmakizuna?

-Ñik ondo ez dakit zer dan. Ñik ez nituen Termosil Anaiak ezagutu;baiña, eritegian entzun nuen istori ori. Erdizka beintzat egia dala badakit; asmakizuna noraiñokea dan, orixe ez dakit... Bear bada, profetaren bat ere bada tartean.

Ekin zioten oraindik ere eztabaidan gaztain erreka amaitu arte. Berba-jardun aretan eutanasia atera zuen batek platerera. Eutanasiarik egiten ote zan eritegietan, alegia. Berandu zan artan asteko eta Anton Kaleri eskatu zioten gaia urrengo baterako prestatzeko. Bait ba, Anton Kale Arantzazun praille egona degu eta teologia ere ikasi zuan. Zeiñek obeto? Sagardo-baso bana eran zuten eta alde egin, ni nere ikuilluko pakean utzirik. Bazan ordua. Ez didate nai aiña lorik egiten uzten eta biar nere jaun kopeta-aundi orrek naiko du ni lanean eduki errementa arte. Egunen batean nik emandako ostikara pareakin illargiraiño b;alduko det. Gabon.

EUTANASIA ETA ERITEGIAK

Gaur larunbata. Taloak eta gaztaiñak erretzen ari dira sagardotegian. Biar lan gutxi: nere ondoko bei onentzako belar apur bat ekartzea. Ori gauza erreza da nere jaun lñaki ospinduta ez badator beintzat. Arrazoirik gabe makilka asiko balitz, lepezamarretik ainka egingo diot, ortzaka...

Anton Kale betaurreko eta guzti etorri zaigu. Gaztaiñak erretzen ari diran artean, paper zuri batetik asi da irakurtzen. Besteak ao zabalik daude bere inguruan. Onela asi da Anton Kale.

Eutanasia itzak zera esan nai du: nekeetan dagoen gaixoa iltzea, eriotza zuzenean dakarren zer-edo-zer egiñez. Orrelako eutanasiarik, zuzenen gaixoa erailtzen duena, ezin liteke iñolaz ere onartu. Orrelakorik onartzen bada, orduan gaixoak ez du uste onik izango bere sendagillenganako; ez bait du jakingo zertarako diran botika, arek emandakoak, sendatzeko ala iltzeko.

-Bai, bai, ala izango dek-zion Praiskuk.

Eutanasia ori gaixoak berak eskatuko balu ere, gogo orreri amor ematea, gaixoarj bere burua iltzen laguntzea litzake. Ezin liteke orrelakorik onartu. Eutanasia (eriotz-ona)erailketa onean biurtzen degu, orrela jokatu ezkeroz.

Eutanasia beste era batera ere artu genezake; baiña, orduan ez da benetako eutanasia. Ortik sortzen dira naiko naaste. Esate baterako, gaixoari senda-bide oso gaitzak eta kostosoak ukatzea; edo-ta miñak kentzeko lo-belarrak ematea naiz-eta bide orretatik gaixoari bizia murriztu...Bide oiek erabiltzea ez da benetako eutanasia. Garbi erabilli leizke barruko kezkarik gabe.

Ori ere bizia kentzea da. Ez al dira bi eutanasiak berdiñak?(Anton Kalek).

Ez dira berdiñak: lenengoan gauza bat ematen diogu zuzenean ilko duena; bigarreanean, berriz, osasun-biderik ez duen biziari alperrik luzatzen ez diogu uzten; bide kostosoak alperrikakoak diralako gaixo orrentzat eta familiarako ondamentia; ori alde batetik eta bestetik, berriz, lo-belarra emanda miñari aurpegi ematen laguntzen diogulako eriotza xamurragoa izan dezan. Irten-biderik ez duten gaixoeri buruz ari gera.

- "Dakixenak bakixela" esaten ditek Lekeition eta ala izango dek.

ERIO TZ ONA

Iltzeko era eta modu on baten eskubidea badu gizakiak, iltzeko era onik arkitu baliteke, beintzat. Gizon-emakumeen eriotza gizaki-maillakoa bear du izan eta eriotz-mota orreri esaten diogu Eriotz Ona. Erderaz Muerte Digna esan oi dana.

Orain urte gutxi dirala, jenderik geien-zion Pelix Txortak-etxean iltzen zan; orain, berriz, iñor ez da etxea iltzen. Geienak ospitaletan.

Aurrera doa Anton Kale:

Egoera zeero aldatu da gaixoeri buruz: gaurko eritegieta n Jende-multsoa biltzen da artaldean antzera. Berdin sendagille eta beste laguntzaille guztiak. Danak talde aundia osatzen dute eritegi bakoitzean. Eta gaixo bakoitza egunero askoren eskuetatik pasako da; baiña iñortxok ez du izango gaixo orren norkiaren ajolik. Zaintza jilleen erantzunkizuna taldean urtutzen da eta gaixoa gelditzen zenbaki edo numero bat besterik ez dala, nortasuna galduta eta zerki bat bezela. Zerki interesgarria ala arrunta; baiña, zerki uts bat bezela (caso clínico). Eritegi batean gaixoa ez da norki bat izango, persona bat izango, bere senide eta lagunentzako ez bada.

Eritegiak, osategiak, hospitalak teknika-bidea dute begien aurrean eta ikuspegi orretatik datorkie aurrerapena; goxotasunik, maitasunik eta gizakitasunik gabe, ordea. Gai onetan ez du iñork an ez erantzunkizunik, ez ardurarik ere.

Millaka gaixo ditun eritegiak fabrika baten antza du: teknika onarekin lana saillean eta erre z egiten da; baiña, sendagille bakoitzat gaixo geiegi ikusiko ditu egunero eta gaixo bakoitzak sendagille eta erizai geiegi...Danen artean gaixoa utziko dute bere bakardadean bakarrik. Bere bildur, bere pena, bere buru-auste, bere larri-aldiekin...bakardadean bakarrik. Eta jendez inguratuturik egon arren, eriotza etorriko zaio ixilka bere bakardade artan.

Hospital aundi batean azterketa bat egin zuten erizaiñen artean. Galdera auxe zan: -Ñun nai zenduke il? Eta geienen erantzuna: -Ñeure etxean, neure senitartean, lagunez inguraturik; ez beintzat onelako eritegi batean.

Elkarteak du errua, beste bideak baztertuz, teknika-bideetan bakarrik dabil-lako. Sendagilleak, eurak ere, ez dakite zer egin il-zorian dagoenarekin lo-belarra ematea ez bada:konortea kendu eta burua galdu-erazi... Beste erre-mediatorik ez dakite ez medikuek, ez beste erizaiñek ere.

Soka orretan sartzen dira, bear bada, ara joaten diran senitarteko eta lagun-ek, kapellauak berberak ere tarteko direla. Hospitalako giroak, moltsoka gai-xoak egoteak edo, ez du, nunbajt, lan orretan asko laguntzen.

Pelikula italiar batean Sofia Loren agertzen da hospital aundi bateko moja eta berarekin batera eriza:n komunista bat. Burruka sortzen da bjen artean, zejñek il-zorian gaixoari obeto lagundu: mojatxoak bere otoitzeekin eta otoitza eragi-ñez; komunistak, berriz, eskutik elduz eta ondoan egonez bere kidekoekin . Bien bitartean aukera kentzen zion mojatxoari, komunisteiri laguntzen etortzeko.

Gaur egun sekula baiño bakarrago iltzen zaizkigu gure gaixoak. Larritu orduko eritegira eramaten dizkitugu eta iñor etxean gelditzen bada, ez dakigu ordu larri oietan laguntzeko zer egin ere, lo-belarra ematea ez bada. Ez dakigu nola lagundu eta zer jokabide erabilli.

Illetak ondu dira eta edertu; baiña, il-zorian daudenen laguntza murriztu egin-da. Lanik izaten zuten orain urte batzuek parroketako apaizek larri-aldian zeu-den gaixoeri laguntzen; orain, berriz, gaixoak hospitalera eta bertan iltzen dira geienak bere etxetik eta bere girotik aparte, orixe geienen bear zuten orduan.

Baziran gure erri txikietan zerora antzeko emakumetxoak ere laguntzen doai berezia zutenak, aldi orretan berejziki. Aiek ere galdu ziran... Bearrik ere ez, ez bait da iñor errian geldjzten iltzeko...

Gure gizarteak ez dio; iñundik ere, eriotzari aurrez-aurre begiratu nai. Alegi-ñak egiten ditu eriotza etxean gertatu ez dedin eta, al bada, gorpua hospitale-an eduki illeta-ordurarte. Orrela, "gau-illa" egin bearrik ez. Garai batean eliza barruan edo elizondoan zeuden illerriak, urrutira eraman ditugu eta gorpua ixj-llean eraman gizartea konturatu ez dedin. Ez dezala eriotzaren arrastorik begien aurrean ikusi ere.

Gizakia onurak ematako dago munduan jarria eta goi-maillako produktibita-teari euzteko. Orretarako gauza ez dana, erditik kendu, ez bait du ezertarako balio... Traste zaarrak ganbarara eramaten dira eta ganbararik ezean, zaborre-tara bota eta erre.

Eutanasia (eriotz-ona, eriotz-egokia) asmo oietatik sortua dirudi. Baiña, orrela Jokatzuz "eriotz egokia"ren ordez "ilketa egokia" gerta litzake: esku gar-biekj:n gizakja erail eta geu lasai geldjtu... Tranpa-kale. Hospitalak sendategj izan bearrean, erioztegi gertatzen dira: matadero egokiak eta sendagillea, berriz, korridetako puntilleroa.

Gizon-emakumeek gizaki-erara iltzeko eskubidea eskatzen dute eta esku-bide orrek eskatzen du, gaixoak bere egoeraren berri jakitea; naiz-eta egoera ori larria izan. Ezin lezaioke egi ori gaixoari ukatu. Eskubide ori berea du eta bere izateari dagokiona. Ezjakiñean gizakia iltzen uztea ez da jokabide zuzena.

Ñork, noiz eta nola berri eman, ori beste arazo bat da. Ñeurriak artu bear gaixoaren gizatasunaren erara, apurka ala bete-betean esateko; baiña, dana dala, egia esan. Ez dezagula beste aldera bialdu ezeren berri jakin gabe.

Maitasunez eta kristau-fedez jokatu bear da.

Maitasunez eta otoitzez.

Otoitz egiten lagundu. Aldamenean egon, eskutik eldu eta laztandu, berarekin, berak alduen eran, otoitz egiñez... Ori bai dala ondo iltzen laguntzea. Kristauek, ordea, orrelako oiturak aztuta gablltza. Gaixoaren aurrean zutik, ezer egin gabe, larri dagoanetri begira... Laguntza eskasa da ori. Orretarako sukaldean egotea ohea litzake. Aldiko bat naikoa da, gaixoak besterik eskatzen ez badu.

Eriotz Ona bide orretatik etorri lezake. Eustanasia, berriz, Erailtza Ona gertatuko da.

.....
Oiek danak entzunda kezkatu gelditu ziran; urteetan aurrera asita bait zeuden.

Ñere nagusiak ni, Periko Fortuna naizen au, txorjotako salduko nau egunen batean; baiña, bera ere, eta bere lagunak, egondezakete kontuz: euren seme-alabak izango dira saltzailleak. Zejñek erosiko ditu? Giza-aragia lukaike-tarako, miñegia. Ez du ezertarako balio. Lurpean usteltzeko.

Zarren eriotzatik berrien eriotzara pasa ziran etenik gabe.

-Bai-zion lñaki nere jebeak-gure auzoko Jospinñisiren alaba gazteena Ingalaterrara joana degu

-Igelese ikastera?

-Ñungo munduan bizi aiz i, Anton Baxarri? Orretara ez, beintzat.

-Zertara, ba?

Aurgaltzera.

Orretarako araiño joan bear da? Edozein atsoak-dio Pelis Txortak-, sorgin oietako batek, egin lezaken lana dezu....

-Ixilpean egiteko bai eta orrek arrisku asko ditu; Ingalaterran, ordea, aurgaltzea legez onartuta dago.

-Ñola onartu lezateke ori? Lege ori onartu ezkerro, eutanasia ondoren dator eta orduan, errukarriak gu...

Peru Kirten sartu da sagardotegian eta entzun ditu alkarjketak:

-Zergatik onartu ez? Erri aurreratuenak onartzen dik orrelako lege bat; gainñera, olatuaren aurre-puntan diranak, oiek, Erriaren diruetatik ordaintzen ditek lan ori...

-Eta, erriaren dirutik, geure dirutik, ordaindu bear ditugu besteen okerrak...?

Zergaitik ez? Orj emakumearen askatasunerako da.

Bere askatasuna iñoren kaltetik, bere seme-alabeen eriotzetik... Aitzaki orrekin gizona gertatzen da benetako aske...

lñakik, berea da sagardotegia, auzia erabaki du eta eztabaida ebaki:

-Emen daukat nik euskal aldizkari batean gai oneri buruz idatzi dutena.
Arretaz entzun.

AURGALTZEA, AMNISTIA ETA ASKATASUNA

Kirofanoa

|| unabarra aurrera doa Eguzkiak bere urregorritzko printzak galtzen ari dan neurrian, gauak bere estalki beltza kokatzen du izaki osoaren gainean... Goizeko izarra agertu da ortzian, zearo gau illundu baiño lenago: "Ez negarrik egin eguzkiak alde egin duelako, malkoak ez dizute izarrik ikusten utziko-ta. "

Sendagillearen egon-gelan zai dauden iru neskato auk ez dute izarreri begiratzeko astir;k; gau beltzak artu bait die biotza. .. Sabelean daramaten aurra. galdu nai dute bera ezagutu aurretik, ezagututa gero damutu ez ditezen.

Arratsalde osoa daramate zai. Eurak etorri diranean, gela nezkatoz gainezka zegoen. "Cien mil mujeres siguen abortando en el extranjero" zion 1986garrengo abustuaren ilan Donostiako egunkari batek.

Kirofanoan sendagillea eta bere lagunak izarditan daude eta ez bero dagoelako, lanaren poderioz baizik:

-Orratzak! Dio sendagilleak.

Eta orratza eskeintzen diote aurra zirikatzeke. Buruan barrena sartu dio, amaren sabelean gordeta dagoen aurrari, burnizko jostorratza. Aúrra protesta bizian diardu. Ez alperrik. Preso daukate, loturik, amaren sabel biguñean, ain eskutuki goixo eta segurua zan sabel orretan. Lotuta daukate; eskapatu ezin eta jaio baiño lenago, amaren erabakiz, il egin bear...

Gizon prestua izateko sortutako aurrak, ez du argirik ikusiko. Bere amak eraman du eriotzara. Sendagillearen eskutik. Gizartea sendatzeko prestatu dan gizonak erail du. Zenbat diru txautu eta gastatu ditun gizarteak gizon ori sendagintzarako prestatzeke..! Orretxek erail ditu ameen seme-alabatxoak.

Aur-galdua eta bere aur lagunak, oraindik epel eta dar-dar, zikinpotora bota dituzte. Ogei aldiz egindako erailketa egun onetan:

-Gaurko naikoa degu. Aspertu naiz.

Emakume laguntzaillea gerturatu zaio belarrira:

-Beste iru daude zai.

-Gaurkoz ez besterik ekarri. Ñekez iguinduta gaude.

Aur-galduak eta aur-lagunak kosmetika-gaiak ornen dira, emakumearen azala leguntzeko eta elikatzeko oso egokiak. Bear bada ama orrek kosmetikagantza erosten duanean, bere seme-alabarekin egindakoa gerta liteke: eurok lagunduko diote gorputz-azala lirain gordetzen... Zikin-pototik ontzi aundi bazueta irauli dituzte eta aur-lagunak eten diranean, naaste borrhaste artan aur-

galduak agertu dira eskutxuak gora dituztela, laguntza eske... Ez alperrik. Urreak arri biurtu dio gizakiari biotza. Askatasunaren izenean amak, irabazia -ren izenean sendagilleak.

Ogei intziri larrik irten dute gaur goruntz gela onetatik, odol errugabe auen alde justizia eskatzen..

Manifestapena

Aurra galdu duten emakumeak kalera irtetea, manifestaldi batekin topo egin dute kalean: Amnistia orokorra, Presoak kalera, Eriotz-zorrik ez iñorentzat... Orra zenbat gauza eskatzen dituzten... Gizon- emakumeek, alkarri eskuak emanez, katea osatu dute. Preso guztiak kaleratu nai dituzte. Giltzapeturik ez. Askatasuna danentzat. Eriotza iñorentzat ere ez: eriotz-zorrik ez.

Bat-batean polizikoez agertu dira kale-ertze batetik. Ango ankaotsa. Manifestaldikoek kale-zarrera jo dute. Burruka sortu da. Arrika batzuek esku-utsik eta fusillekin besteak pelota eta ke-potoak botatzen... Une batean kale-zaarra guda-leku zirudien.

Presoak askatu ez eta libertatea kaleetan galdu. Askatasuna eskatzeko aña askatasunik ez da. Gizonak gizona menperatu. Aldunak alduan eran. Goi-koak bekoari. Estaduak erriari. Indartsuak ergelari. Ñorbera libre izateko besteak katepean ipiñi, besteak giltzapetu, besteak zanpatu...

Besteen askatasuna eskatzeko eskubidea badegu. Bai, orixe. Eraille kriminalari ere errespetoa bear zaiola uste degu. Bai, orixe. Eraille-kriminala ez dala iraildua izan bear uzten degu, eriotz-zigorren aurka gaudenok.

Bai, orixe

Baiña ama batek ere bere sabeleko aurrari indarkeria egiten dio aur-galtzean: eriotzaraiñoko indarkeria. Kriminal bateri eriotzarik eman bear ez bazaio, nola liteke aurrak beuren ameen sabeletan irailak izatea...! Eta, ama bateri eskubide ori ezagutzea...!? Eta ori gizarteak berak ordainduta...!?

Erailketa

Manifestalditik etxera bildu geranean, orduantxe ari ziran irratia eta telebis-ta, biak batera, berri au ematen: atso xaarra erail zuen gaztea arrapatu dutela, alegia. Aitortu ere aitortu du, beste zazpi atso xaar illak ditula aurretik.

Bere jokabidea: Pasealekuetan lkusten zitun andratxoengana urbiltzen zan, bakarrik zeudetenean, oso ezagunak balitu bezela, Aurtzarotik ezagutzen zitun. Bere bakardade artan, andratxoa poztu egiten zan orrelako ezaupide batekin eta ar-emanetan asi. Gazteak konfiantza osoa lortzen zunean, etxera joaten zitzaion laguntzera eta denbora pasa. Eraman aundiz jokatzen zuan eta apurka-apurka ikasten zuan nun zeuzkan andratxoak bere dirutxuak gordeta. Aurrezki-kutxak baiño bi aldiz geiago emango zion berak korritu bezela. Eman ere bai. Diruak eta beste gaiñontzeko aberastasanak bereganatzen zituanean, andratxoa baiñura joaten zan batean, sartu eta lepozamarretik elduz, ur-azpian itoten zuan.

Andratxoa etxetik irteten ez zuela auzokoez konturatzerako, pasa oi ziran iru edo lau egun. Bitarte orretan gure gaztea andik urrutian beste amonaxo baterekin artu-emanetan asita zegoen...

-Eriotza zor zaio. Dio Fiskalak.

Baiña, eriotzaren aurkako manifestaldia kalean dabillen artean, ez zaio erreza izango fiskalari, gaztea eriotzara eramatea... Eriotza batengatik beste eriotza bat eskatzea, alperrikako gauza bait da; bizitzarako eskubidea izanik giza-karen eskubiderik oiñarrizkoena. Aurgalduari ukatzen zaiona.

Egoi aizea, zoro-aizea, sorgin-aizea. Orra iru izen; kostaldean, berriz, erreka-aizea. Egoi-aizeak eta illargi beteak alkar jotzen dutenean, orduan izaten da gure buru-garunetan alako ari-eten eta lotura-askatze bereizia.... irudimenaren ganbara puztu, goiak arrotu eta zorabioa sortutzeko moduan.

Gaur il-bete eta agá-alza.

Eriotz-zorraren aurkako manifestaldiak, amnistiaren aldekoakin topo egin du Barrenkalean. Jende-moltsoak kaleak bete dabiltza, erlauntzaren zurrumuruua sortuz gorutz datorrena eta teillatutik teillatura zabaltzen dana laiño. baten itxuran... Bi manifestaldi naikoak ez dirala, Emakume Askatuek sortu dute irugerrena Goikokaletik Barrenkalera oiuka:

-Emakumea, kateak eten, Aur-galtzea libro, Aur-galtzearen eskubidea, askatasunaren gaillurra...

Kriminalari eriotzik ez... Amaren sabeleko aurrari eriotza bai... Preso dagoen gaizkille guztiei, askatasuna... Orra zer konpota eder... Orra zer saski-naski trakets... Zer naaste-borraste ikaragarri... Gaizkillearen bizia gorde artarako eskubidea ematen diogulako eta une berean, aur errugabearen eriotza eskatu, amaren askatasuna dala aitzeki...

Gure gizarte au erotasunari emana dirudi.

Sortutako aurrak askoz geiago galtzen omen dira, jaió baiño. Aur-galdu auentzat betetzen da Joberen aieneka:

"Utikan nere sor-eguna
eta `sein arra sortu da' ren gaua.
Egun ura itzali bedi,
goitik Jainkoak ez dezaiola begira
ez eta argiak bere izpirik eman aren gaiñera...
Gau artaz illunbea jabetu bedi...
goi-izarrik ez bekio bere argirik aman.
Zergaitik ez nintzan umontzitik arat il,
amasabeletik sortzean bizia galdurik?
Zergaitik, aitaren belaunak nere zai zeuden
eta amaren ugatz biak ni azteko gerturik?
Orain nare nintzake, lotan atsedeten,..."

Gentza eta pakea bere bizi osoan nabari izan zuenak esaten ditu itz negar-garri oiek kortako gorotzetan neke miñez etzanda dagoenean; lenago zorionez gaiñezka eta orain erio-samingarri baten zai... Bizitzan, ordea, argia berriro piztu zitzaion eta madarikapen oiek ukatu. Eguna berriz ere, gau beltzaren ondoren, piztu zitzaion. Jainkoari barkapen eskatzen dio eta eskerrak ematen kantari.

Madarikapenak bedekapen biurtzen aukerarik ez zaie, Job'eri bezela, ematen milloika eta milloika aurreri: bein betirako irailak, beste aukerarik gabe.

Bera mundure ekarri zuen emakumearen askatasunaren izenean..!
Kateak autsi semeari buruan mazoekin emanaz.
Libertada merkea!

Arazo oneri buruz, ona ipui zaar bat:

Iñuxente egunean eun aurtxo gerturatzen ornen ziran Herodes'en illobira; Belen'en illerazi zitun umetxoan animak. Alkarri eskuak emanda Herodes'en illobiaren inguruan dantzan ete kantari iltzaillea madarikatzen... Herodes, izuak artuta, iges doa eta aurrek bere ondoren garraixika. Zorabio artan lapur-zulo batean sartzen da; baiña, lapurrek bere zulo artatik makilka ateratzen dute, ez bait dute euren artean orrelako gizon ankerrik eta zitalik nai. Lapurrak dira eta lapurretan egiten dute; tarteka, besterik izeñean, odola ere ixuritzen dute. Aurak erailtzea, ordea, beste arazo bat da eta eurok ez dute orrelako biotz beltzik... Andik iden eta eroturik korrika itsas-lapurren ontzira salto egiten du, aurak ondoren ditula. Kapitanak ezpata-muturra ipintzen dio Herodes'ri gerrian eta kanpora ateratzen du asarre bizi. Begi bakarra izan arren eta erre-na, oietxek izaki bere eginkizunaren senalerik onenak, aurak erailtzea ez da bere lana, naiz-eta tarteka barkuan ondoratu. Baiña, burruka leiak batean, begia eta anka galtzeko arriskuan... Aurak erailtzea, ordea, arrisku gabeko lan negargarri bat besterik ez da:

Kanpora nere barkutik biotz bageko gizakume ustel ori...!

Igeska doa berriro errian zear eta estutasun artan etxetxo baten atea iriki eta barrua sartu da babes billa. Une artan sorgin antzeko emakume zikin batek jostarratz luzea du bere eskuetan, ogean dagoen ama gazteak sabelean daraman aurtxoari, sartzeko. Ori ikustean Herodes'ek burua jasotzen du arto:

-Ñi ez nintzan zuen ama. Ama orrek berak galtzen du bere aurrak! Umetxoek, burua makur eta malkoak begietan, bakoitza bere illobira. Arrezkero pakean ornen da Herodes.

Gogorak iruditu zitzairen Iñakiren itzak eta bereala ziran ez eta bai. Ñi bien bitartean lasai: guk ez ditugu geure aurak galtzen berezko okerkeriren bat ez bada. Astoak gerla eta astakeriak egiten ditugula... Eskerrak gizon sortu ez nindutela; bestela gizonkeriak egingo nituzke. Oiek bai dirala benetako okerkeriak. Ñagon asto.

Anton Baxarrik eman zion mintzairari asiera:

Esandako itz oiek gogorak dituk benetan. Oiek orrela al dira?

Zer iruditzen zaik? Dira ala ez dira? Iñakik erantzun.

Bai, ala ematen dik; baiña jendea ez zegok orrekin konforme...

-Konforme ez egon arren-zion Anton Kalek-izan ala dituk, naiz-eta askatasunaren ikurriñaren azpian zatorkeri asko gorde.. .

Zer zatorkeri...? Anton Baxarrik.

Ñorberekeria ugari: ni ondo izan ezkeru, besteak orkonpon. Anton Kalek.
-Geure burua maite, beste guztien kaltean bada ere. Iñakik.
-Jainko txiki orreri eskeintzen diogu baita geure semeen bizia ere... Ori bai dala benetako Molok.

Anton Kale, eta nor da Molok ori? Anton Baxarrrik.
Israel inguruko errien jainko txiki bat.
Eta, zer egiten zioten ba jainko orreri?
Bere brontzeko irudia sutan goritu eta seme-alabatxoak berari bota bertan erre zitezen.
Ori bai dala astakeria, ori!
Eta, aurgaltzea astakeri txikigoa al da? Iñakik.

Ñik, nere jabearen aotik, oiek entzutean ekin nion arrantzaka ikuilluan, protesta bizian: guk ez degu orrelako gizonkeririk egiten...! Nere nagusi kopeta aundja kortan sartu eta makilka asi zitzaidan, ni ixil arazteko. Ñi, berriz, ari osti-koka. Artan amaitu zan bart arratseko billera. Asarre jeiki da nere aurka Iñaki, arazoa bukatzeke utzi zutelako. Gaur bilduko omen dita berriro.

Bildu dira gaur berriro nik esan bezala. Atzo erabillitako ariari eldu diote, baiña giroa ostuta zegoen. Gajari amaiera emateko onela zion Iñakik:
-Dana dala eta dena den, ibilli oker aietatik etorri zitzaion pakea Herodes'eri.

Pelix Txortak erantzun:

-Pakean utziko zuten aurrek, baiña ez bere konzienziak...

Konzienzia-Anton Baxarrrik-berdea zan eta astoak jan omen zuan. Ori entzutean ekin diot arrantzaka: gizakumeak okerra egiten duen bakoitzean, zergaitik ateratzen gaitue platerera...?

Iñakik orru egin zidan sagardotegitik:

Ago ixillik, Periko, sekulako pasadea artu nai ez badek! Ixildu bearko eta ixildu naiz, makilka ilko nau beztela. Baiña Pelix Txorta ixilduko duenik ez dago, esatekorik duenean. Eta gaur esateko dago. Gerratean entzundako gertakizuna dakar maira.

KONZIENZI IL-EZIÑA

Egun gorriak ziran egun aiek.

Erri osoak kamiñoetan zear, nora ez zekitela, euren aberastasun apurrak bizkarrean zituztela. Geienak andrazko, ume eta agureak ziran. Gaztedia eta gizaseme gordiñak mendietatik zebiltzen, armak eskuetan...

Anai-arteko burruka beltz iguingarria. Guda legorra. Odolez gorri, bekaitzez illun. Malko mingotzak begietan... Gose eta egarri. Bero eta otz. Aterperik eza. Kamiño bazterretan lo...

Mendietan arerio zital errukigabea, jaun eta jabe.

-Cien a ochenta!

-Zeñen alde..?

Gorrien alde.

-Bai.

Laterriaren kapitaleko Irratian Prieto jauna:

-Gu gera nagusi, gu garaille! Ona emen gure armak...

Ontzako-urreen tin-tina, irriaren bidez, erri guztietara, sukalde guztietara...

Urrea gorri bait zan... Urdiñek ez zuten deusik.

Zuek ez zerate ezer, urre-gorria gurea bait da...!

Urre-gorritik kanpo bada besterik, ordea.

Egun artan urregorridunak aurretik igeska eta urdiñek ondoren aurrekoak arrapa naiean. "Ño pasarán" bide-ertzeetako ormeetan. Esan bearra dago, Espainiako urre-gorriak Madrid'en zeudela eta ez Euskadin. Emen ez diru, ez egazkin eta eskuetako armak ere oso urri.

"Detente bala, el Corazón de Jesús está conmigo" erasoka zetozenen kaki koloreko soñokoetan. Ñaparrak geienak. Oietako batek iru arrasto ori gerrera-
ren esku-muturrean: brigada-maillako adierazgarria:

-Etorri zera berriro, Petrikorena?

Bai, gizona. Makiña bat egun larri pasa dugu.

Ñundik zatoz?

Bizkaitik, Lemonako aitzeetatik.

Ara año eldu zerazte?

Ñeke eta odol-ixurtze ugari bitartean...

Ainbeste..?

Odolez ditut eskuak zikindu.

Begiak zitun larri, beuron zuloetatik irten bearrean. Barruko larriak eragiten zion mingaiñari. Itz-jario gendukan gau artan eta pattarretan barruko arra il nai. Taberna zuloan geuden berarekin iru lagun zaar. Barru-barruko korapilloa askatu nai. Karga aztuña estomago-zuloan. Gonbito-larri eta nora-ara bota bear zikin aiek. Geu gerta giñan zikin-zulo.

Zazpi illebeta dira guk emendik alde egin genduela...

Zazpi illebeta luze.

Zuk ez dakizu ondo..! Ñegu osoa mendian aterperik gabe. Euria eta bisutza, elurra eta kaskabarra... Ezurretaraiño bustiak, otza ezur-muiñetan eta izotza animaren biotz-erdian: eozkor eta legor. Espirituaren toleste izkutueneen gure aingerua illik... Deabruaren menpean...

Zer ari zera, gizon..?!

Guda anker onek maitasuna antzutu digu biotzean ete pizti nazkagarrien antzeko egin gaitu.

-Ez dizut tutik entenditzen.

Gerratean ezagutu nuen Petrikorena. Ezaupidea bai, besterik ez; beartuta egin bait ninduen euren arteko eta euren mendeko. Arrituta nengoen ark neri esan bearrekin. Begiak zeuzkan urrutian, beuren zulotik irtetzeko zorian;

ezpaiñetako ertzak txistu-aparrez, biboteko illeak dar-dar, ames-larrjan erortzeko larri:

-Aizu, etxeoandrea, kopatxo bana pattar ondoezak emango dio bestela-ta.

-Utsune illun batean erori nai nuke eta an illunpeetan neure burua galdu...

-Zer ari zera? Zer dezu?

-Ezin dut burutik kendu.

Zer da, baiña, burutik kendu nai dezun ori..?

Aurpegiko giarrak eten bearrean, zimurak sakon eta luze gora-ta-bera bekoki eta matrail-ezur inguru guztian...

Tinko.

Leertzeko zorian.

Zubi ondo batean giñan, gure buruak erreka malkarrean gorderik, oiñak udetan. Egun-sentiaren argja, sutautsaren kolorea galdurik, urdiñez jazten ari zan. Txoriak beuren eztarriak garbitzen, egunari agur egiteko. Izaki guztietan Udaberria nabari, geure biotzetan ezik. Begiak mendi arren gaillurrean genduzkan josita, aitzaren erpiñean... Goi aretan bazan ezer, guz ez jakin, ordea, zar.

Zenbat ziñaten?

Gizaseme asko. Millaka. Bat-batean kañoi-burrunda aidean. Mendj-inguru osoa sutan. Ke-mordoak, perrotzikoan antzera, sortzen ziran gaillur aretan kañoi-soiñu bakoitzeko...

Musika ederra.

Ondoren ogeita amar egazti aitzeetatik zear beuren bonbak botatzen.

Baillara osoa zarata-oiartzunez bete zan eta b;otzeko korapilloa zarata aretek lasaitzen zigun. Ñola argizari itzal-berriak keia darion, ala millaka kandelaren keiak Lemonako aitzeetatik zerurantz. Izugarrizko zurru-murru aren ondoren, ixilla. Txoritxuak ;zu eta mutu. Egun-sentia epel eta ixo. Errekako ur gardenak marmarioka itsasoruntz. Beste otsik, ez inguru guztian...

Eta, zuek?

Gu mendi-tontorrera begira, bizirik ote zan iñor.

-Luze iraun zuten bonbardeak?

-Kañoi eta egazkiñek ordu pare bateko lana egin zuten. Turutak urratu zuan ixil-aldia. Jeiki nintzan lurretik eta mutllak ondoren nitula, ekion nion mendiko egaletik gora. Ez zan ikusten ezer ez-eta sentitzen ere... Ames batetik bezela, ametralladora batek esnatu nindun ta-ta-ta-ta-ta-ta... Ondoren garraxia, aiena, madarikazioa...

-Eta...?

Lurrari itsatsita gelditu giñan, alzuana al zuan tokian. Laparik ez da sekulan aitzari josi guk lurrari eldu giñun bezela... Oraindik ere bizi dituk madarikatu oiek... Burua jasotzen zuanari zuloa egiten zioten txapelean... Belar-izpi batek egiten zidan kili-kili sudur-zuloetan... Lurraren usaia bai usai gozoa eta sentikorra; ama lurraren babesak gordetzen nindun bere magalean. Lur-ikara batek azpia jango balidake...? Orduantxe susmatu nuen lur-erdibitze baten ikaragarria. Lurraren segurantz galduta, an galtzen dira gizonaren ziurtasun guztiak. Lurraren ziurtasunak ematen dio gizonari bere segurantz.

Luzaro egon ziñeten mogitzeke?

Ordu luzeak lurren gainean etzanik.

Ñoiz arte?

Íñularrean turuta otsa berriro: erre kara berriz ere izkutu billa. Gau osoa ibaiaren babesean izarreiri begira. Amabiak inguru izango zan illargia mendi-gaiñetik agertu zitzaigunean. Il-gora. Izotza. Ez jan eta ez lo. Errekako ura erateko. Esku-oiñak izoztuta eta burua galdatan. Ames eta ernai, lo-kuluska batzuek egin nituen.

-Gaua luze?

-Bai eta eguna zabaltzeko bildur. Bildurrakin batera, zirt edo zart egiteko gogoia eta irrika. Goizaldean kañoiak eta egazkiñak atzo baiño areago: Lemo-nako aitzak inpernuko ate.

Lagun berririk?

Oste berriak etorri ziran, batallaoi geiago. Guztiok mendira, bata bestearen ondoren. Eldu gera maldan gora erdiraiño. Lurraren kontra arnasa apur bat artu eta, gora mutillak..! Eun metro egin baiño lenen gure elkarteko amaika lagun galduta daude: ogeita amarretik, amaika. Zeiñ elduko da goraño?

Ainbeste bonbardeo eta oraindik bizj ziran?

Bai, bizi ziran; ez dakit nola. Goienengo gaillurrak zuloz beterik zeuden. Une artan eguerdi-eguerdia zan eta eguzkiak nolabait ere berotzen zuan apurtxo bat. Arri baten babespean gordetzen nuan neure burua. Eguzki epeletan tiroak alde guztik... Zein ederra dan bizja; nik, ordea, egoera artan bizitzarako itxaropenik ez. Etorkizuna beltzez egertzen zitzañdan goiz artan; aurrean nuen orma beltz aundia igaro eziña zan. Eguzki argitxua azalean, illuna biotzaren erdian...

Zer jokabide izan zenduten?

Arriskuan gaude denok, pentsa nuan eta kañoiak ekin diote berriro goiko armaillara. Egarri naiz; ai beko ur gardena banu edateko... Sukarra odoletan eta txorabioa buruan. Jeiki naiz: goraiño mutillak, gaillurreraño...i Jeiki eta etzan, zoro baten antzera, beti babes baten billa... Tiroa eskubitik eta tiroa ezkerretik, esku-bonbak arrika nun naj... Eldu gera goraiño eta gure etsaiak igesi dijoaz... Gurea da garaipena! Gora gu ta gutarrak! Aurrean zanga-zuloak; argaletik indarrak atera eta salto baten sartu naiz barrura pistola eskuan dedala. Ñi ikustean:

"Confesión!" deedar eritutako etsai batek.

"Que te confiese tu padre!" esanez bost bala sartu nizkion buruan.

Arnasa barru-barrutik artu du nere lagun onek eta arpegiko tinkoa lasaitu zaio, burua makur... Etsaiari ukatu zion konfesjioa, berorrek bear, gizarajo orrek. Badu bere bizitzarako naiko atsekabe eta konzintziko aztun...

Sagardotegikoak ixilik entzun zioten istoriaren amaiera. Une baten ondoren Anton Kalek artu zuan itza:

-Ori benetan gertatu zan?

Lemonako aitzak urdiñek artu zuten egunean.

Gogortxo dek.

Eta gerra ura zer izan zan, gogorkeriz asetako guda zital bat besterik? Orduko okerkeriak amaierarik ez dute: sinisgabeko ateok egiñak aundiak izan

badira, gurutzedunek egindakoak ez dira atzean gelditzen. Aien okerkeriak berrogei urteen zear milla modutara entzunda dauzkagu; baiña, urdiñek egindakoen berri tokian tokikoek bakarrik jakin izan dituzte...

Bai, orduan ezaguera zutenek erailtze asko ikusi edo entzun izan dituzte gure artean, kamiokada gizaseme amiltegian bera botatzea bezelakoak...

Gure errietako edozein kirtenek egin dezake orrelakoak eta egin dituzte; baiña, kapellau bateri entzunda daukat "Brigadas Internacionales" oietako soldadu polako bateri gudazale kristauek egiña...

Zer zan, ba..?

Erasaldi batean preso artu zuten eta sokaz barrabilletatik lotuta erabilli ondoren, ametralladora baten ankakin errematatu.

Ezin liteke ori orrela izan.

-Ñik ez det asmatu. Entzundakoa esaten det itzez-itz. Eta arek ez zuan penaz esaten, kontakizun xelege baten antzera baizik. Ez ziran karpeto-betonikoak; guretarrak baizik.

Anton Kalek:

-Ikaragarriak izan gaituk, onbidetik bezela txarbidetik ere. Loiolako Iñigo eta Xabierko Prantzizkorekin batera agertzen zaigu Lope de Aguirre "El Traidor", Araoz'ko semea, Felipe Ilgarren aurka jeiki zana, eriotza zabalduz bere inguru guztian. Iurak, bakoitza bere bidetik, aundiak. Badira kaskarrak ere biotzgabeak. Ona mixiolari batzueri gertatua:

KATU BELTZ

Urte asko dira Euskalerra Ameriketara begira asi zanetik, ango erri atzera-terri Kristautasun bidean laguntzeko. Gazteizko Elizbarrutiak, irutan zatitu aurretik, mixiolariak bidaltzen asi zan. Ñaparroak ere bialdu izan ditu; baiña, bere kasa jokatu du beti gauza auetan bezela besteetan ere.

Mixiolari artean Euskalerritik Ameriketara eta andik onerako joan-etorriak ugaritu ziran. Ekuador'eko Los Rios probintzia aukeratu zuten asierarako. Geroago El Oro'ra zabaldu ziran. Andik Manabi'ra, Venezuela'ra, Brasil'era, Angola'ra, Ruanda'ra... Ñora ez?

Ekuador Ego-ameriketan dago. Curaçao, itsas-ertzeko erri aundi eta naasia, zan Euskalerritik arako bidean tarteko. Bere moilletan enda eta arraza guztietako kristauak billa zizezkean: esnea bezin zuri eta kafea bezin beltz. Baita kafe-esne kolorekoak ere: mulato eta kriollo, enda guzien ondorenak.

Egun artan bi mixiolari, itsas-ontzitik irtenda, moilletan itz-jario:

Zenbat euskaldunen olñek zapaldu ote dute moilla auk..?

Cristobal Colon'ekin asi, bere barkuko euskaldunekin, eta arrezkero etengabeke errekada luzea...

Geu ere aien tartekoak gaituk.

Izan ere euskaldunok ez gaituk jaio geldi egoteko.

Lurralde eman zigun Jainkoak eder. Millaka urteetan egon gaituk Auñamendi itsatsita bezela geldi; Geure jatorria mendiari lotutako baserrietan zeukagu... Zer arrano gertatzen zaiguk..?

-Biotza urduri eta eziñ-egona zaiñetan; lur zabalagoak bear, nunbait.

-Bai, gizona. Millaka urteetan geldi egoteko kapaz gaituk. Bitartean, ordea, mundu borobillari buelta osoa emango dion euskaldunik, gogora zak Elkanogetariarra, ez dek egundo faltako Euskalerrian...

Ilargian ere ataudarren bat ba ornen da, diotenez...

Tipoloji gaieko ikerketa bat egiteko ez giñake gu elemento txarrak izango, etxetik kanpora gabiltzanotik asita...

Euskaldunok, beste erri askok bezela, badiagu guk ere berezko jatortasun bat odolak emana...

Izketan ari aizela Uzkudun zetorkidak burura eta bera bezelako indartsu asko. Karga jasotzen eta aizkoran iñor ez bezelakoak...

-Boxeoan ere Europako txapeldunik ez dek gure artean falta.

-Gorputz tinko lerdena eta bei batek aiña indar. Orrelako tipoak maiz jaio-tzen dituk gure mendietan...

"Arta-buru" galantak ere bai; baiña, baita ere buru argikoak eta ez bat ere tontoa, bizkorra eta maltzurra...

Zenbat orrelako sortzen ditu gure lurrak...

-Gure baserritik lurralde zabal auetara ekarri eta eman bota libertada osoan... Eta, zer gertatzen ote da?

-Kirten galanta izateko aukera ederra.

-Baita Bolibar baten antzeko, ere.

Izketan ari zirala, ikatza baiño beltzagoko emakume gazte bat aldamenean jarri zitzaien eurari begira-begira eta esaten zutena entzun naiean... Mintzo andreak:

Zuek euskaldunak zerazte.

Ñundik antz eman diguzu..?

Tankeran eta izkeran. (Andrea erderaz ari zan).

Euskeraz al dakizu?

Ez, ez dakit askotan entzun arren. Zuek beste jaun batekin erderaz ari izan zerate; bakarrik geldi zeratenean, ordea, beste mintzo bateri eldu diozute...

Eta?

-Euskeraren antza artu diot. Gaiñera zuek nere gizonaren antzekoak zerazte...

-Bai?

Bai, jauna. Arren tankera eta itxura dezute biok.

Euskalduna al dezu ba gizona..?

Bai, euskalduna nuen.

-Ilda daukazu?

Ez .

-Gizona euskalduna "zendula" esan diguzu...

Euskalduna nuen, bai. Gaur nere aldamenetik joana det eta ez dakit nora.

Alde egin zidala, orixe bai, badakit.

Besterik gabe utzi al zaitu?

-Bai

Ori jokabide eskasa da...

Ñeretzako ona zan.

-Ez du orrelakorik ematen...

Ñik asko maite nuen. Ñere semetxo au berea da.

Ori esatearekin batera, bere semetxoa erakusten die: bel-beltza; kirkirra baiño beltzago.

Berea da...?

Bai, berea da .

Bere aurrekoen antzik ez du.

Ñere aurrekoena bai, ordea. Eta semea biona degu.

Zer izen du?

!zen euskalduna.

Euskalduna, e...!

-Aitak zionez, bai.

-Eta, zer izen?

Katu-beltz

Guk, astuok, astakeriak egiten ditugula esango du gizonak; baiña, orrelako gizonkeririk ez degu guk sekula egingo: katua-izena ipiñi bere semetxo bateri, alazankoa...! Bere ondorengo bat katu-maillara jetxi...! ? Ñoizko dute gizatasuna eta arrotasuna...? Utikan gizona! Lotuta naukatelako; bestela alde egin nuan... Bai orixe. .Gizona al da izaki guztien errege...!? Ñagon asto.

(Periko, Fortuna)

ARRIÑDA TAR AÑES
1969 EKAIÑILLA

Belarriak adi ta arkatza arin

Zezen-enzierrorako zai geuden eta gau pasa eginda gazte-taldeak zebiltzen eta gazte baten aitak guri:

- Auen oivak artu bear duten zapaldua!

(Anes Deba' ko)

Lazkao'ko esaera zaar bat:

"Kastatik kondea eta zepatik matsa".

Beste bat, erderaz edo:

"El genio del kristau-género, del zain viene".

(Anes Lazkao'ko)